

УДК 782:78.071.2

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-6>

Яніна ВИШЕГОРОДСЬКА

викладач кафедри музичного мистецтва та хореографії, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Івана Банка, 3, м. Полтава, Україна, 36003

ORCID: 0009-0002-9088-3902

Бібліографічний опис статті: Вишегородська, Я. (2025). Моноопера: жанрова специфіка в контексті сучасної виконавської і педагогічної практики. *Fine Art and Culture Studies*, 3-1, 37–41, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-6>

МОНООПЕРА: ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті досліджується моноопера як жанрово й функціонально самобутнє явище сучасного музичного театру з активним потенціалом у виконавській та педагогічній практиці. Мета дослідження полягає в розкритті жанрової специфіки моноопера, а також у виявленні особливостей її сценічного та освітнього функціонування. Методологічну основу становлять елементи жанрово-типологічного аналізу, спостереження за виконавською практикою та педагогічним процесом, а також порівняльно-аналітичний підхід.

Моноопера визначається концентрованістю музично-драматичного змісту в одному персонажі, що зумовлює поєднання вокалу, акторської гри та внутрішнього монологу. Особливу роль відіграє інструментальний супровід, який виконує функцію драматургічного контрапункту або підсвідомої опозиції до дії героя. Підкреслено гнучкість композиційної структури та відкритість жанру до різноманітних форм сценічної реалізації.

Звертається увага на активне використання моноопера в сучасному театральному-музичному просторі. Її зручність для сольних проєктів, камерних сцен, нестандартних локацій і незалежних ініціатив робить жанр надзвичайно придатним до творчих експериментів. Виокремлено вимоги до виконавця: поєднання технічної майстерності, драматургічного мислення та пластичної виразності.

У педагогічному аспекті жанр розглядається як ефективний інструмент для розвитку комплексного музично-сценічного мислення. Моноопера дозволяє формувати інтерпретаційну свободу, сценічну самостійність і цілісне втілення музично-драматичного образу. Розглянуто освітні можливості жанру в межах курсових, дипломних і постановочних проєктів, а також окреслено ключові методичні підходи до його опанування.

У підсумку підкреслюється, що моноопера – це не лише спадок модерністської естетики, а й повноцінна й динамічна форма сучасного музичного театру. Її жанрова природа відкриває нові можливості для виконавців і педагогів, а також потребує подальшого наукового осмислення, зокрема в контексті українського репертуару та сценічної практики.

Ключові слова: моноопера, жанрова специфіка, виконавська практика, музично-театральна освіта, вокальна педагогіка.

Yanina VYSHEHORODSKA

Lecturer at the Department of Musical Art and Choreography, Luhansk Taras Shevchenko National University, 3 Ivan Bank St, Poltava, Ukraine, 36003

ORCID: 0009-0002-9088-3902

To cite this article: Vyshehorodska, Ya. (2025). Monoopera: zhanrova spetsyfyka v konteksti suchasnoi vykonavskoi i pedahohichnoi praktyky [Mono-opera: genre specificity in the context of contemporary performance and pedagogical practice]. *Fine Art and Culture Studies*, 3-1, 37–41, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-6>

MONO-OPERA: GENRE SPECIFICITY AND FUNCTIONING IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY PERFORMANCE AND PEDAGOGICAL PRACTICE

The article explores the mono-opera as a distinctive genre of contemporary music theatre with considerable potential in both performance and pedagogy. The aim of the study is to identify the genre-specific features of the mono-opera and to analyze how it functions in today's performing and educational practices. The research methodology is based on genre-typological analysis, observation of current performance trends, and a comparative examination of pedagogical strategies.

Mono-opera is characterized by a high concentration of musical and dramatic content embodied in a single performer. This format integrates vocal expression, acting skills, and internal monologue, forming a complex stage image. The instrumental accompaniment plays a crucial role as a dramatic counterpart, often representing the subconscious or internal conflict of the protagonist. The form is notable for its compositional flexibility and openness to experimentation.

The text highlights the growing use of mono-opera in contemporary theatrical and musical contexts. Its adaptability to solo projects, chamber venues, and unconventional performance spaces has contributed to its popularity in independent and experimental productions. The genre requires the performer to master vocal technique, dramatic thinking, and physical expressiveness in stage presence and movement.

From an educational perspective, the mono-opera serves as a valuable tool for cultivating complex musical and theatrical thinking. It fosters interpretive freedom, stage autonomy, and the integration of singing, acting, and movement. The study outlines the genre's application in coursework, graduation projects, and individual productions, and summarizes key methodological approaches for working with this format in higher arts education.

In conclusion, mono-opera is presented not only as a legacy of modernist aesthetics, but also as a dynamic and relevant form of contemporary music theatre. Its genre structure offers unique opportunities for both performers and educators, encouraging further research into Ukrainian repertoire and stage interpretations.

Key words: *mono-opera, genre specificity, performance practice, music theatre education, vocal pedagogy.*

У сучасному музичному мистецтві відбувається активне переосмислення жанрових форм, серед яких особливу увагу привертає моноопера – камерний різновид музично-сценічного дійства, що акумулює драматургічну напругу в межах одного виконавця. Умови сучасної сценічної практики – зокрема зростання незалежного театрального руху, поширення форматів малої сцени, інтеграція міждисциплінарних підходів – актуалізують потребу в жанрах, здатних поєднувати виразову економію з емоційною глибиною. Моноопера якраз і належить до таких форм, адже, будучи відносно новим явищем у музичному театрі, вона поєднує жанрову новизну з актуальністю, високою адаптивністю до сучасних умов і сценічних форматів та практичною доцільністю для камерного й незалежного театру. Окрім своєї сценічної виразності, жанр має значний педагогічний потенціал: він дає змогу формувати у студентів цілісне музично-театральне мислення, поєднуючи вокальну техніку, акторську гру, пластичність та здатність до внутрішнього монологу. У фаховій мистецькій освіті моноопера поступово утверджується як форма дипломних проєктів і репетиційної практики, однак потребує осмислення в контексті методики викладання.

Окрім аспекти жанру моноопера були предметом дослідження у працях Н. Шмельової, О. Уманець, Т. Поліщук, які розглядали як історико-естетичний розвиток жанру, так і особливості окремих українських творів. Питання камерного вокального виконавства у контексті сучасної сценічної культури розглядаються в публікаціях Л. Лободи, Л. Сяофан, О. Вороновської. Значну увагу театральній педагогіці й методикам індивідуальної підготовки

вокаліста приділяють В. Ніколаєнко, Д. Левіт, О. Касьянова. Однак ці дослідження, переважно, фрагментарно висвітлюють монооперу лише з окремих боків – як приклад сучасної постановки, як камерну форму або як інструмент акторської техніки. Комплексного осмислення жанру в єдності трьох вимірів – жанровому, виконавському та педагогічному – у сучасному музикознавстві практично відсутнє.

Мета статті – здійснити цілісний аналіз моноопера як самобутнього жанру камерного музичного театру, виявити її жанрові особливості, специфіку функціонування у виконавській практиці початку ХХІ століття та окреслити потенціал жанру в системі професійної мистецької освіти.

Моноопера є унікальним феноменом камерного оперного театру, що історично сформувався на межі ХХ століття у відповідь на запити модерністської естетики. Її визначальними рисами є виконавська моноцентричність, тобто наявність лише одного героя, а також інтенсивне поєднання вокалу, акторської дії, внутрішнього монологу та інструментального середовища, яке виконує функції драматургічного контексту.

Таке зосередження всіх музично-сценічних подій на одному виконавцеві створює умови для граничної концентрації емоційного, психологічного та драматичного змісту, що надає жанру особливої експресії. Зазвичай головний герой моноопера перебуває у стані внутрішньої кризи, екзистенційного пошуку чи емоційної напруги, тому образ вимагає від співака високого рівня емоційного самоконтролю, акторської виразності й музичної глибини.

Структурно моноопера тяжіє до гнучкої побудови, часто має відкриту форму:

фрагменти, епізоди, імпровізаційні вставки. Це дозволяє виконавцеві вийти за межі традиційного оперного мислення і реалізувати індивідуальний сценічний почерк. Як зазначає Н. Шмельова (2014), інструментальний супровід у моноопері часто постає не лише акомпанементом, а й опонентом, метафоричним «другим голосом», який втілює підсвідомі стани героя, зовнішній світ чи навіть його уяву.

Моноопера поєднує як традиційні ознаки опери, так і новітні прийоми музично-драматичної організації, що зближує її з постдраматичним театром. Для виконавця це означає роботу одночасно з голосом, тілом, емоцією і тишею, що виходить за межі звичної вокальної вистави.

У другій половині XX століття й особливо на початку XXI століття моноопера набула нового життя завдяки активізації незалежних театрів, камерних форматів і сценічного експерименту. Вона ідеально вписується у вимоги сучасного театрального-музичного простору, що прагне мобільності, виразової насиченості та економії ресурсів.

Моноопера стала зручною формою для реалізації сольних мистецьких проєктів: вона не потребує великого оркестру чи масової сцени, дозволяє залучати індивідуальний виконавський почерк, створює умови для творчої самореалізації. Саме тому вона часто входить до репертуару малих театрів, вокальних фестивалів, творчих майстерень.

Популярність жанру пояснюється і тим, що він став випробуванням для виконавця нового типу. Від співака вимагається не лише технічна довершеність, а й драматургічне мислення, витривалість, пластика, психологічна гнучкість. У таких постановках виконавець часто взаємодіє з відеоартом, світлом, рухом, перебуваючи у відкритій взаємодії з простором.

Додатковою перевагою є адаптивність до камерних сцен і нестандартних локацій – від артпросторів до сакральних чи відкритих майданчиків, що робить жанр особливо привабливим у контексті нових театральних стратегій. Такий жанр не лише дешевший у виробництві, а й актуальний за змістом і формою, оскільки дозволяє швидко реагувати на соціальні, політичні, культурні виклики часу. В українському просторі прикладом слугує постановка «Є», яка набула резонансу у фахових колах (Поліщук, 2025).

Жанрові вимоги до виконавця значно перевищують стандартний рівень. Окрім вокальної техніки, точності інтонації, дикції та фразування, потрібна психофізична витривалість – виступ без перерв, іноді протягом 40–60 хвилин, із постійною емоційною напругою. Не менш важливою є пластична свобода, особливо у випадках, коли моноопера виконується без режисера – тобто як авторський сценічний ескіз. Жанр виявляє високу адаптивність до умов XXI століття, стає зручним засобом самовираження молодих митців і простором для експерименту з формою, стилем, тематикою.

З огляду на синтетичний характер, моноопера є надзвичайно ефективним педагогічним інструментом. Вона дозволяє комплексно розвивати у студента музично-театральне мислення, формувати сценічну автономність, підвищувати рівень інтерпретаційної свободи.

Моноопера має потужне методичне та дидактичне значення у підготовці молодих співаків. Залучення студентів до цього жанру дозволяє розвивати в них комплексне сценічне мислення, формувати інтерпретаційну автономність та відчуття відповідальності за цілісність сценічного образу. Жанр стає ефективним тренажером сценічної самостійності. У цьому контексті важливим є інтегрований метод навчання, що поєднує вокальну техніку, режисуру та акторську підготовку. Виконання таких творів вимагає:

- інтерпретаційного аналізу тексту та партитури;
- роботи над підсвідомим мотивуванням дії;
- розвитку сценічної присутності;
- відпрацювання невербального контакту з глядачем;
- технічної досконалості.

Вивчення жанру сприяє більш усвідомленому засвоєнню драматургії музичного твору, адже сучасна моноопера часто тяжіє до форми вокального циклу. Саме це уміння – відчитувати й втілювати драматургічний розвиток музичної форми – є критично важливим і для виконання вокальних циклів (як-от «Прекрасна мельніквіна» Ф. Шуберта), що входять до навчального репертуару більшості вокальних шкіл.

Моноопера сьогодні – це не лише камерний жанр, що виник як художній виклик традиційній опері, а й актуальна сценічна форма, яка дозволяє митцеві висловлюватися з максимальною

щирістю, емоційною загостреністю та естетичною точністю. Її жанрова специфіка, мобільність, експериментальний потенціал і педагогічна цінність забезпечують високий інтерес до моноопери як у сучасній музичній сцені, так і в системі вищої мистецької освіти.

Її жанрова специфіка, мобільність, експериментальний потенціал і педагогічна цінність роблять монооперу незамінним інструментом не лише в контексті сучасної музичної сцени, а й у системі вищої мистецької освіти. Залучення цього жанру до навчального процесу сприяє глибшому розумінню драматургії вокально-сценічних творів, знайомству з різноманітними режисерськими концепціями, розвитку емоційної виразності, виконавської

майстерності та інтерпретаційної свободи. Моноопера дає змогу формувати у здобувачів навички комплексного музично-театрального мислення, інтеграції вокальної техніки, акторської гри та пластики. Крім того, жанр виявляє високу актуальність у сучасних умовах завдяки придатності для індивідуальної роботи, адаптивності до камерних і нестандартних сценічних просторів та економічній доцільності реалізації в умовах обмежених ресурсів.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз українських прикладів, вивчення інноваційних сценічних рішень, розробку методичних матеріалів для ЗВО, а також на осмислення психологічного виміру цього жанру в освітньому процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вороновська О. В. Сучасна українська опера: від жанрових традицій до новітніх експериментів. *Південно-українські мистецькі студії*. 2025. № 1. С. 69–74. DOI: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-1.12>
2. Касьянова О. Роль інституту ритму Емілі Жака-Далькроза у становленні основоположних засад музичної режисури. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2023. № 4 (61). С. 124–145. DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052X.1\(62\).2024.304971](https://doi.org/10.31318/2414-052X.1(62).2024.304971)
3. Левіт Д. А. Засоби театральної педагогіки в професійній підготовці майбутніх вокалістів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. № 7 (35). С. 38–41. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-213VII35-08>
4. Лобода Л. Художньо-образна та психоемоційна основа вокальної інтерпретації балади Ф. Шуберта «Вільшаний король» (Erk König). *Музичне мистецтво і культура*. 2024. Вип. 40. С. 306–320. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2024-40-21>
5. Молчанова І. Нова українська музика просто неба. *День*, 2017 12 лип. № 119. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/nova-ukrayinska-muzyka-prosto-neba> (дата звернення: 04.06.2025).
6. Ніколаєнко В. І. Виразальні засоби оперно-вокального виконавства. *Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція* : матеріали всеукр. наук. конф. науково-пед. працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, магістрантів та студентів, м. Київ, 21 квіт. 2022 р. Київ, 2022. С. 96–99.
7. Поліщук Т. Моноопера «Є». Присвята Євгенії Мірошніченко. Портал академічної музики України Music-review Ukraine. URL: <http://m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/858BB9B5FB8CDFE7C22589C700500B87?OpenDocument> (дата звернення: 05.06.2025).
8. Сяофан Л. Камерно-вокальне виконавство у поняттєвому колі сучасної музичної прaxeології. *Музичне мистецтво і культура*. 2023. Вип. 37. С. 215–229. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2023-37-15>
9. Уманець О. Сучасна національна моноопера: тенденції модифікування жанрової моделі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59, том 3. С. 69–76. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-11>
10. Шмельова Н. О. Моноопера Віталія Губаренка «Самотність» – творчий союз композитора і співака. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2014. № 2 (23). С. 83–88.

REFERENCES:

1. Voronovska, O. V. (2025). Suchasna ukrainska opera: vid zhanrovykh tradytsii do novitnikh eksperymentiv [Modern Ukrainian opera: from genre traditions to newest experiments]. *Pivdennoukrainski mystetski studii*, 1, 67–74 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-1.12>
2. Kasianova, O. (2024). Rol instytutu rytmu Emilia Zhaka-Dalkroza u stanovlenni osnovopozlozhnykh zasad muzychnoi rezhysury [The role of Emile Jaques-Dalcroze's school of rhythm in the formation of fundamental principles in music direction]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho*, 1 (62), 124–145 [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052X.1\(62\).2024.304971](https://doi.org/10.31318/2414-052X.1(62).2024.304971)
3. Lievit, D. A. (2019). Zasoby teatralnoi pedahohiky v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh vokalistiv [Means of theatrical pedagogy in future vocalists' professional training]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 7 (35), 38–41 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-213VII35-08>

4. Loboda, L. (2024). Khudozhno-obrazna ta psykhoemotsiina osnova vokalnoi interpretatsii balady F. Shuberta "Vilshanyi korol" (Erlkönig). [Artistic-imagery and psycho-emotional foundation of vocal interpretation in F. Schubert's Ballad "Erlkönig"]. *Muzychne mystetstvo i kultura*, 40, 306–320 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2024-40-21>
5. Molchanova, I. (2017). Nova ukrainska muzyka prosto neba [New Ukrainian open-air music]. *Den*, 119. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/nova-ukrayinska-muzyka-prosto-neba> (date of access: 04.06.2025) [in Ukrainian].
6. Nikolaienko, V. I. (2022). Vyrachalni zasoby operno-vokalnoho vykonavstva. [Expressive means of opera and vocal performance] *Aktualni dyskursy mystetstva estrady: tradytsii ta yevropeiska intehratsiia* : materialy vseukr. nauk. konf. naukovo-ped. pratsivnykiv, doktorantiv, aspirantiv, zdobuvachiv, mahistrantiv ta studentiv, Kyiv, April, 21, 2022, 96–99 [in Ukrainian].
7. Polishchuk, T. (2023). Monoopera "Ie". Prysviata Yevhenii Miroschnychenko [Mono-opera "Is". Dedication to Evgenia Miroschnichenko]. Portal akademichnoi muzyky Ukrainy Music-review Ukraine. URL: <http://m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/858BB9B5FB8CDFE7C22589C700500B87?OpenDocument> (date of access: 05.06.2025) [in Ukrainian].
8. Xiaofang, L. (2023). Kamerno-vokalne vykonavstvo u poniattievomu koli suchasnoi muzychnoi prakseolohii [Chamber and vocal performance in the conceptual circle of modern music praxeology]. *Muzychne mystetstvo i kultura*, 37, 215–229 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2023-37-15>
9. Umanets, O. (2023). Suchasna natsionalna monoopera: tendentsii modyfikuvannia zhanrovoi modeli [Modern national mono-opera: tendencies of genre model modification]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 59 (3), 69–76 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-11>
10. Shmelova, N. O. (2014). Monoopera Vitaliia Hubarenka "Samotnist" – tvorchiy soiuz kompozytora i spivaka [Vitaliy Hubarenko's mono-opera Loneliness is a creative union between a composer and a singer]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho*, 2 (23), 83–88 [in Ukrainian].